

Lapin lääninhallitus
Kirjaamo
PL 8002, 96101 ROVANIEMI
(www.laaninhallitus.fi/lappi)

Hallintokantelu Lapin lääninhallitukselle Sinetän koulun ruokarukouskäytännöstä

Kantelija: Dosentti, yliopisto-opettaja Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
kotikunta: Helsinki
p. (09) 191 51443, (09) 7534 703
jouni.luukkainen@helsinki.fi
(www.ateistit.fi)

Kantelun kohde: Rovaniemen kaupungin Sinetän koulu.

Menettely, josta kantelu tehdään: *Lapin Kansa* julkaisi to 8.10.2009 (sivu 7) toimittaja Niina Pasulan (Rovaniemi) artikkelin ”Lapin kouluissa saa rukoilla. Ei ohjeistusta: Koulut ja päiväkodit päättävät rukouskäytännöistään itse” sekä siihen liittyvän katsauksen ”Tausta: Virsiä ja aamuharjauksia” (**liite 1**). Lainaan artikkelin alun:

Monissa Lapin kouluissa ruokarukous kuuluu edelleen päivän ohjelmaan. Esimerkiksi Sinetän koulussa Rovaniemellä alakouluikäiset aloittavat ruokatunnin yhteisellä rukouksella.

Jos luokkaan sattuu oppilas, joka ei ole evankelisluterilainen, hän hiljentyy muiden mukana omalla paikallaan. Käsä ei tarvitse ristiä.

– Ruokarukouksen yksi tarkoitus on rauhoittaa oppilaat ennen ruokailun alkua, vararehtori **Harri Törmänen** sanoo.

Sinetän koulussa on 306 oppilasta, joista neljä ei osallistu uskonnonopetukseen.

Katson lainaamani tekstin osoittavan, että juuri Sinetän koulussa on ainakin yksi luokka, jossa ruokatunnin alussa rukoillaan opettajan johdolla (kaiketi ääneen) ja jossa rukouksen aikana on samassa tilassa samaan aikaan ainakin yksi evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumaton, uskonnonopetukseen ja ruokarukoukseen osallistumaton oppilas.

Perustelut: Katson kuvaamani toiminnan olevan virheellistä ja epäasiallista seuraavista syistä: yleisiä taustaa koskevat syyt (kohdat a–d); Sinetän koulun käytäntöön erityisesti liittyvät syyt (kohta e).

a) Opetushallituksen ohjeet koulun uskonnollisista tilaisuuksista.

a1) Itse ohjeet. Perustuslain 11 §:n mukaan kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Opetushallitus on antanut seuraavat ohjeet. Myös lääninhallitukset olivat ohjeiden jakelulistalla. Lainaan kokonaisuudessaan Opetushallituksen tiedotteiden ja muistioiden (perusopetus: tiedote 19/2006 (28.2.2006), lukio: tiedote 28/2006 (31.3.2006)) luvun ”5. Koulun/Oppilaitoksen uskonnolliset tilaisuudet”, mutta yksinkertaisuuden vuoksi, ja kuten tässä riittää, vain peruskoulun osalta:

Koulu voi edelleen järjestää uskonnollisia tilaisuuksia kuten jumalanpalveluksia ja uskonnollisia päivänavauksia. Tällaiset tilaisuudet katsotaan uskonnon harjoittamiseksi. Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Tämän perusteella oppilasta ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen, uskonnolliseen päivänavaukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen.

Oppilaan huoltaja ilmoittaa, jos oppilas ei osallistu uskonnon harjoittamiseen. Ilmoituksen voi tehdä kertaluontoisesti esimerkiksi kouluun ilmoittauduttaessa tai tapauskohtaisesti. Ilmoituksen muodon päättää opetuksen järjestäjä. Ilmoituksen jälkeen koulu huolehtii siitä, että oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin. Koululla on vastuu oppilaan turvallisuudesta myös silloin, kun oppilas ei osallistu koulun järjestämään uskonnolliseen tilaisuuteen. Koulu järjestää oppilaalle tilaisuuden ajaksi muuta toimintaa.

Perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena ei ole estää muiden positiivista uskonnon harjoittamisen vapautta. Sen tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä omantuntonsa vastaiselta uskonnon harjoittamiselta. Huoltajan ilmoituksesta oppilas vapautetaan omantunnon syistä uskonnon harjoittamisesta. Koulutyön sujumuuden kannalta ilmoitus on hyvä tehdä mahdollisimman ajoissa etukäteen, esimerkiksi lukukauden alussa.

Opetuksen järjestäjällä ja koululla on velvollisuus tiedottaa huoltajille koulun toiminnasta. Koska oppilaalla on huoltajan ilmoituksesta perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan mahdollisuus kieltäytyä uskonnon harjoittamisesta, niin tiedotteista on käytävä ilmi koulun järjestämät uskonnolliset tilaisuudet. Opetuksen järjestäjä päättää ilmoitusmenettelystä.

Huomaatan, että lukiossa opiskelija itse käyttää puhevaltaa tässä asiassa.

Oikeuskirjallisuudessa [Matti Lahtinen – Timo Lankinen, Koulutuksen lainsäädäntö käytännössä, 6. uudistettu painos, Tietosanoma, 2009; ss. 128 ja 141] tämä sanotaan selvästi: (perusopetuksesta) ”Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Huoltaja voi hakea vapautusta, vaikka kysymyksessä olisi oppilaan oman uskonnollisen yhdyskunnan tilaisuus.”; (lukiosta) ”Opiskelija myös ilmoittaa, jos hän ei osallistu omantunnon syistä uskonnon harjoittamiseen.”

a2) Näiden ohjeiden muotoutumisesta. Tarkastelen nyt tarkemmin a1)-kohdan ohjeiden muotoutumista. Tällä ei välttämättä ole suoraa tekemistä nyt tekemäni kanteluni kanssa, mutta haluan kuitenkin esittää pitkähkön tarkasteluni korostaakseni perustuslain vakavastiotettavuutta sekä erityisesti myös siksi, että Lapin Kansan artikkelin Tausta-osassa uskonnollisiin päivänavauksiin viitattiin vääristelevästi: ”ja kirkkoon kuulumattomilla vanhemmilla on oikeus pyytää lapselleen vapautusta niihin osallistumisesta”. Oikeastihan kysymys on siis ilmoituksesta, ei pyynnöstä, ja oikeus koskee myös kirkkoon kuuluvia.

Tein eduskunnan oikeusasiamiehelle välillisesti kantelun Opetushallituksen 6.6.2003 antamista tiedotteista ja muistioista ”Perusopetuslain/Lukiolain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämäntietämisen opetukseen sekä koulun/lukion toimintaan” tehdessäni näiden ohjeiden soveltamisesta kantelut Helsingin kaupungin opetustoimesta (dnro:t 1991/4/2003 ja 2097/4/2003) ja Espoon kaupungin opetustoimesta (dnro 2083/4/2003). Jo hiukan ennen minua oli suoraan näistä Opetushallituksen tiedotteista ja muistioista peruskoulun osalta tehnyt kantelun samoin eduskunnan oikeusasiamiehelle rehtori Satu Honkala (dnro 1705/4/2003).

Kantelin kuten Honkalakin erityisesti siitä, että Opetushallituksen alkuperäisissä muistioissa yllä mainitsemaani vapautumiselle asetettiin seuraavalla tavalla oikeudetta rajoituksia:

Perustuslain 11 §:n 2 mom:n tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Huoltajan/Opiskelijan esittämästä perustellusta syystä oppilas/hänet vapautetaan uskonnon harjoittamisesta.

Tästä ohjeidensa kohdasta Opetushallitus sitten itse luopui kanteluasioiden edetessä.

Näissä kanteluissani, tai tarkemmin sanoen niiden liitteenä olleessa tutkielmassani ”Koulun uskonnollisista tilaisuuksista vapautuminen (15.9.2003)”, joka on ilmestynyt painettunakin (Vapaa Ajattelijat 6/2003, 5–7; http://www.vapaa-ajattelijat.fi/lehti/2003_06/koulun_uskonnollisista_tilaisuuksista_vapautuminen.html), kerroin, että vuoden 2000 perustuslakiin sisältyvä vuoden 1995 perusoikeusuu- distus pyrittiin ottamaan huomioon 1.8.2003 voimaan tulleissa uudessa uskonnonvapauslaissa sekä siihen liittyvissä laeissa perusopetus- ja lukiolakien uskonnon ja elämäntietämisen opetusta koskevien pykälien muutoksista, mutta että suoraan perustuslain soveltamisen varaan jäi kuitenkin koulun

uskonnollisista tilaisuuksista omantunnonsyistä vapautuminen. Tarkastelin Opetushallituksen ohjeita uskonnonvapauslainsäädännön valmistelun yhteydessä esitettyjen kantojen perustalta.

Totesin, että missään valmistelun vaiheessa ei esitetty seikkaa, että perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena olisi ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta; seikan huomioonottamista kun kaiketi ajateltiin itsestäänselvyytenä, jolloin se ei korostamista kaivannut.

Mutta huomautin, että sensijaan kriittistä oman (uskonnollisen yhdyskunnan) uskonnon harjoittamiselta suojautumista korostettiin. Niinpä Uskonnonvapauskomitean mietinnössä (komiteamietintö 2001:1) uskonnonvapauslakiesityksen säätämisyjärjestystä käsittelevässä kohdassa lukee (sivu 52, palsta 2):

Toisaalta perusoikeusuudistuksen yhteydessä silloiseen hallitusmuotoon otettiin myös voimassa oleva perustuslain 11 pykälän 2 momenttiin sisältyvä säännös, jonka mukaan kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen (ns. negatiivinen uskonnonvapaus). Oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen on riippumaton siitä, kuuluuko henkilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Samassa kohdassa lukee myöhemmin (sivu 53, palsta 2):

Niin sanottu negatiivinen uskonnonvapaus on esityksessä otettu huomioon siten, että uskonnonopetuksessaan asianomaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvaa oppilasta tai opiskelijaa ei saa vastoin tahtoaan velvoittaa osallistumaan rukouksiin, hartauden harjoitukseen, jumalanpalveluksiin tai muihin vastaaviin uskonnon harjoittamismuotoihin.

Tuossa siis puhuttiin uskonnonopetuksesta kaiketikin uskonnon oppitunteihin rajoittuen, mutta mietintö ei mitenkään käsitellytkään koulujumalanpalveluksia eikä uskonnollisia päivänavauksia, jotka eivät edes sisälly opetussuunnitelmiin. Voi kuitenkin ajatella, että komitea olisi tarkoittanut lausua samaa uskonnollisten tilaisuuksien osalta. Uskonnonvapauskomitean mietintöön liittyvässä eriävässä mielipiteessään professori Martin Scheinin palauttaa uskonnonopetusta tarkastellessaan mieliin saman:

Myös vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa korostettiin, että uskonnonvapauteen kuuluu oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen ja tämä oikeus on riippumaton siitä, kuuluuko yksilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan.

Hallituksen esityksessä (HE 170/2002 vp) oli uskonnon ja elämäntietämisen opetusta koskeneiden perusopetuslain 13 §:n ja lukiolain 9 §:n rinnalle lisätty 13a § ja 9a § uskonnon harjoittamiseen osallistumisesta, mutta eduskunnan sivistysvaliokunta teki lausunnossaan (SiVL 14/2002 vp) rajauksen näihin koululakien a-pykäliin pitäessään uskonnonharjoituksena vain uskonnollisia tilaisuuksia; lisäksi se esitti a-pykäliin perustuslain sanamuotoon viittaavan tarkennuksen ”omantunnon syistä”. Perustuslakivaliokunta poisti sitten hallituksen esityksestä nämä a-pykälät ja totesi mietinnössään (PeVM 10/2002 vp) seuraavaa:

Sääntelyä on kuitenkin soveliaampaa luonnehtia menettelytapasääntelyksi, kuten sivistysvaliokunta on tehnyt, sillä perustuslaki ei tässä asiassa oikeastaan tarvitse täsmäntävää sääntelyä. Puhtaasti perustuslain näkökulmasta sääntely on poistettavissa.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen perustuslakivaliokunnan mietinnön mukaisena. Kuten tutkielmassani kirjoitin, mielestäni yllä selostamani historian valossa eduskunta ei poistaessaan näin hallituksen esityksestä a-pykälät kuitenkaan peruuttanut seuraavaa yllä lainaamaani Uskonnonvapauskomitean mietinnön lausumaa: *Oikeus olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen on riippumaton siitä, kuuluuko henkilö johonkin uskonnolliseen yhdyskuntaan.* Päinvastoin, perustuslakivaliokunta nimenomaan halusi antaa perustuslain selvän tekstin toimia sellaisenaan. Päättelin, että niin ollen Opetushallituksen ohjeen oman uskonnollisen yhdyskunnan tilaisuudesta vapautumista koskeva lähtökohtainen rajoitus oli perustuslain ja eduskunnan kantojen vastainen.

Huomautin edelleen, että eduskunta ei myöskään rajannut omantunnonvastaisuuden käsitettä. Sivistysvaliokunnan yllä mainitsemaani lausuntoon sisältyy seuraava:

Valiokunta toteaa myös, että omantunnonvastaisuus on hyvin subjektiivinen käsite eikä sitä lainsäädännöllä voida edes tarkasti määritellä.

Valiokunta ei, kuten ei myöskään perustuslakivaliokunta, antanutkaan mitään omantunnonvastaisuuden tulkintaa eikä myöskään viitannut mihinkään mahdolliseen perustuslakiuudistuksen aikaiseen tulkintaan (jollaista ei kai olekaan). Siksi, kuten esitin, myöskin Opetushallituksen ohjeen vaatimus ilmoitukseen tarvittavasta ”perustellusta syystä” oli vastoin eduskunnan kantoja.

Totesin edelleen, että eduskunta ei myöskään ollut esittänyt, mitä eräät muut tahot olivat tuolloin esittäneet, että oman uskonnon hartauden harjoittamisesta ei ole pääsääntöisesti loogista omantunnon syihin vedoten kieltäytyä, koska kerran kyseisen uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyyden on valinnut. Vasta 18 vuotta täyttäneellä on oikeus omalla päätöksellään jäsenyydestä luopua, mutta siitä huolimatta lukiossa opiskelija käyttää itse puhevaltaa opiskelijaan koskevissa asioissa, niin tässäkin.

b) *Opetushallituksen ohjeet koulun perinteisistä juhlista*. Linaan kokonaisuudessaan peruskoulua koskevien voimassaolevien, 28.2.2006 annettujen ohjeiden luvun ”4. Koulun perinteiset juhlat”:

Suomalaisella koululla on useita perinteisiä juhlia kuten joulujuhla, kevätkuuhla sekä YK:n päivän ja itsenäisyyspäivän juhla. Niihin saattaa sisältyä joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on tähdentänyt, että tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Juhlaan mahdollisesti sisältyvän virren tai jouluvankeliumin johdosta ei juhlaa voida pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena.

Koulun juhlat ovat osa opetusta ja koulutyötä. Perusopetuslain 3 §:n mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Koulun tulee tiedottaa oppilaiden huoltajille koulussa järjestettävistä tapahtumista ja niiden sisällöstä. Tarvittaessa huoltajien kanssa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä ja mahdollisesta vaihtoehtoisesta toiminnasta, mikäli vakaumus estää osallistumisen juhlaan tai sen osaan. Järjestelyistä sovittaessa tulee ottaa huomioon oppilaan turvallisuus.

Suomalaisen koulujuhlaperinnön vaalimisessa ja kehittämisessä lähtökohtana tulee olla yhteisöllisyyden ja suvaitsevaisuuden periaate.

Ohjeiden toisen kappaleen olemassaolo on seuraus kantelusta (dnro 1705/4/2003), jonka rehtori Satu Honkala teki eduskunnan oikeusasiamiehelle Opetushallituksen aiemmista, 6.6.2003 annetuista peruskoulua koskevista ohjeista. Kantelukirjoituksen mukaan oppilas ei voi olla velvollinen vastoin vakaamustaan osallistumaan koulun tilaisuuteen, joka on sisällöltään sellainen, että se loukkaa oppilaan/huoltajan vakaamusta. Edes yksittäisen virren laulamiseen tai kuuntelemiseen ketään ei voida koulussa vastoin hänen vakaamustaan pakottaa. Kantelukirjoituksen mukaan tiedote antaa harhaanjohtavasti sen kuvan, että oppilaat voitaisiin koulun juhlissa pakottaa osallistumaan uskonnon harjoittamiseen.

Apulaisoikeusasiamies Ilkka Raution kannanotto kantelun tästä kohdasta kuuluu seuraavasti:

Katson, että tiedotteen kyseisestä kohdasta ei voi johtaa johtopäätöstä, jonka mukaan oppilaat voitaisiin pakottaa koulun juhlissa osallistumaan uskonnon harjoittamiseen. Pidän asianmukaisena sitä, että tämänkaltaisessa ohjeessa viitataan eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausumaan.

Kirjatessaan sitten uusiin ohjeisiinsa kouluissa jo entuudestaan noudatetun käytännön, että myös koulun juhlien uskonnollisista osista tai niiden tähden koko näistä juhlistakin voi vakaumuksellisista syistä kieltäytyä, Opetushallitus myös tunnusti tuntevansa koulumaaailman todellisuuden eduskunnan perustuslakivaliokuntaa paremmin.

Kertoessaan koulun juhlien uskonnollisista osista Lapin Kansan artikkelin Tausta-osa vaikenin siitä, että huoltajien kanssa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä ja mahdollisesta vaihtoehtoisesta toiminnasta.

c) *Ruokarukoukset koulussa*. Aihetta ei käsitelty suuntaan eikä toiseen 1.8.2003 voimaan tullessa uskonnonvapauslainsäädännön uudistuksessa. Myöskään Opetushallituksen ohjeet eivät sano opettajan johtamista ruokarukouksista mitään, sillä a)-kohdan uskonnolliset tilaisuudet eivät tarkoita ruokarukouksia, vaan ohjeissa mainittujen tilaisuuksien lisäksi vain esimerkiksi gospelkonsertteja.

Ruokarukoukset eivät sisälly perus- eivätkä esiopetuksen opetussuunnitelmiin; eivät myöskään varhaiskasvatussuunnitelmiin. Mikään ei siis velvoita vähimmäskään määrin järjestämään niitä. Päinvastoin, niistä vaikeneminen osoittaa, että niitä ei tulisi koulussa lainkaan johdetusti harjoittaa. Tämä on ollut myös opetusministeriön ja Opetushallituksen edustajien eri yhteyksissä ilmaisema kanta. Valitettavasti näistä kannoista ainoa viittaus, joka minulla nyt on suoraan esittää, on Vapaa-ajattelijain liitto ry:n päivittäisen ruokarukoukseen sisällyttämisestä esiopetukseen Länsi-Suomen lääninhallitukselle 25.5.2009 tekemän kantelun liitteenä ollut Ilkan artikkeli, jota sitäkin joudun selostamaan vain kantelua lainaten (ks. lopussa olevan Asian käsittely -osan kohta 2).

Tämän kannan mukaan ehdoton vaatimus ruokarukoukset on joka tapauksessa se, että se ei jaa luokkaa. Luokan yhdestäkin oppilaasta huoltajan tekemä ilmoitus, että oppilas ei osallistu koulun uskonnollisiin tilaisuuksiin tai että oppilas ei osallistu ainakaan ruokarukouksiin, on este ruokarukousten järjestämiselle luokassa. Tällainen ilmoitus voidaan siis tehdä myös uskonnonopetukseen osallistuvasta oppilaasta.

Voisin itse perustella tämän kannan seuraavasti. Ruokarukoukset eivät sisälly opetussuunnitelmiin. Ne ovat päivittäistä puhdasta hartauden harjoittamista vailla opetusfunktiota. Niissä ei siis ole kyse seuraavasta kannasta, jonka eduskunnan perustuslakivaliokunta otti uskonnonvapauslainsäädännön uudistamisesta antamassaan mietinnössä (PeVM 10/2002 vp): ”Tiedollisen aineksen ohella oman uskonnon opetusta on esimerkiksi rukous, virsi ja tutustuminen uskonnollisiin toimituksiin.” Opetushallituksen ohjeiden mukaan (kohta a1 yllä) oppilaan huoltajan ilmoittaessa, että oppilas ei osallistu uskonnon harjoittamiseen, on koulun huolehdittava siitä, että oppilas ei osallistu kyseisiin tilaisuuksiin, ja otettava vastuu oppilaan turvallisuudesta tällöinkin. Tässä koulun huolehdittavassa asiassa ei ole puolinaisuutta; koulu ei voi pitää oppilasta tilassa, jossa uskontoa harjoitetaan. Tämä toki seuraa myös suoraan yllä lainaamastani perustuslain 11 §:n säännöksestä. Sen rikkomisen estää myös perustuslain 6 §, jonka mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan uskontoon tai vakaumukseen liittyvän syyn perusteella, sillä sellaiselle, joka ei kuulu ruokarukoukkoilijoiden enemmistöön, yhdenvertaista kohtelua voi olla vain se, että hänen ei tarvitse olla rukoilutilassa. Huoltaja ei voi antaa, eikä häneltä saa edes kysyä, suostumusta sellaiseen puolinaisuuteen. Ruokarukouksiin kun ei voi myöskään soveltaa sellaisia oppilasta koskevia yksilöllisiä järjestelyjä, joista oli yllä b-kohdassa puhe, sillä ne koskevat vain koulun perinteisiä juhlia.

Jatkan johtopäätöksillä. Olisi kuitenkin todella asiatonta sulkea oppilas ruokailun edellä pois luokkatilasta, jossa hän heti kohta söisi. Kuka aikuinen vastaavaa sietäisi? Todellisuudessa se juuri olisi vastoin perustuslain 6 §:n takaamaa ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä uskontoon ja vakaumukseen katsomatta. Ratkaisu voi olla vain se, että opetussuunnitelmiin perustumattomat opettajan johtamat ruokarukoukset tuollaisissa luokissa lopetetaan. Opettaja ja kukin oppilas voi toki silloin halutessaan muita häiritsemättä rukoilla itsekseen. Kenenkään omaatuntoa ei loukattaisi, sillä ketään ei välillisestikään pakotettaisi uskonnon harjoittamiseen eikä myöskään kenenkään uskonnon harjoittamista estettäisi. Kenenkään ei tarvitsisi poistua välillä nälkäisenä käytävälle, saati mahdollisesti joutua syömään yksin koulun keittiössä. Tämän muutoksen perusteluksi riittää se, että *koulu pitäytyy opetussuunnitelman mukaiseen toimintaan*. Muutoksen syyksi ei siis tarvitse eikä saakaan langettaa sitä, että luokassa olisi oppilas, joka ei ruokarukoukseen osallistu ja jota koulu ei silloin saa pitää rukouksen ajan luokkahuoneessa. Päin vastoin, sellaista oppilasta koulu saisi kiittää siitä, että se ei enää poikkeaisi opetussuunnitelmista, ja koulun olisi oltava iloinen siitä, että se ei enää tarpeettomasti jakaisi luokkayhteisöä.

Vahvempikin johtopäätös on tehtävissä, sillä jos sitten kerran ruokarukouksia ei enää voisi olla luokissa, joissa on rukouksiin osallistumaton oppilas, kuinka ruokarukousten jatkamista voitaisiin enää perustella muissa luokissa? Saman koulun sisällä eri luokkia kohdeltaisiin eri tavalla aika lailla sattumanvaraisesti. Samaakin suurta oppilasryhmää saatettaisiin kohdella peräkkäisinä vuosina eri tavoin luokan kokoonpanon hiukan vaihtuessa. Toisissa luokissa siis pidättäydyttäisiin opetussuunnitelmaan ilman ruokarukouksia, toisissa opetussuunnitelmasta poikettaisiin ruokarukouksiin. Miksi vain toiset luokat (ja niiden opettajat) saisivat olla vapaat rukouksista? Toisaalta joku voisi valittaa, että ruoka-

rukouksia ei saa olla kaikissa luokissa, vaan vain joissakin. Tällainen valittaja saattaisi sitten osoittaa syyttävästi, vaikkakin oikeudettomasti, niitä oppilaita, jotka eivät ruokarukouksiin lainkaan osallistuisi. Mitä tällainen merkitsisi koulun ilmapiirille? Ainoa perusteltavissa oleva ratkaisu on lopettaa ruokarukoukset koko koulusta opetussuunnitelmaan vedoten.

d) *Etelä-Suomen lääninhallituksen huomautus Askolan kunnalle ortodoksisen uskonnon opetusjärjestelyistä* (Etelä-Suomen lääninhallituksen päätös SVH2136A/29.12.2005, liite 2). Selostan aluksi asiaa Ortodoksisen tiedotuskeskuksen 17.1.2006 antaman uutisen pohjalta (liite 3).

Etelä-Suomen lääninhallitus huomautti hallintovalituksen perusteella Askolan kuntaa siitä, että se ei ollut järjestänyt ortodoksisen uskonnon opetusta säädösten edellyttämällä tavalla ja oli siten loukannut ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvien oppilaiden oikeuksia. Samoin oli loukattu kelpoisuusvaatimukset täyttäneen ortodoksisen uskonnon opettajan oikeutta.

Perusteena hallintokantelulle oli ollut oppilaiden oikeus saada oman uskontonsa opetusta lainsäädännön ja ko. uskonnon opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Ortodoksisen uskonnon osalta Askolan kunta ei ollut näin menetellyt. Askolan kunnassa ortodoksisen uskonnon opetus oli annettu vailla muodollista kelpoisuutta oleville luokan- ja aineenopettajille. Käytännössä opetus tapahtui samanaikaisesti ja samassa luokkatilassa kuin enemmistön uskonnon mukainen opetus. Useat tahot olivat olleet sekä tyytymättömiä että huolissaan tavasta, jolla kunnassa oli tuolloin viime vuosina järjestetty ortodoksisen uskonnon opetus. Askolan kunnan menettelytapa oli selkeästi sekä uskonnon vapauslain että koululakien vastaista toimintaa.

Askolan lääninhallitukselle antamasta selityksestä oli ilmennyt, että kunnan ortodoksisen uskonnon opetusjärjestelyissä ei ollut menetely tasa-arvoisesti. Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa asettaa eri asemaan esim. uskonnon perusteella. Lääninhallitus muistutti, että opetusjärjestelyt on tehtävä yhdenvertaisesti oppilaiden uskontokunnasta riippumatta. Myös perusopetuksen tuntijaon tulee toteutua eri vuosiluokilla valtioneuvoston asetuksen mukaisesti, todettiin päätöksessä. Hallintokantelusta annetun päätöksen perusteella Askolan kunnan tuli ryhtyä toimeen virheellisen toiminnan korjaamiseksi.

Lainaan nyt lääninhallituksen päätöstä (s. 18):

Selvityksistä ilmenee, että Askolan kunnan ortodoksisen opetuksen järjestelyissä ei ole menetely tasa-arvoisesti. Selvitysten mukaan osa ortodoksisen uskonnon opetuksesta on järjestetty samanaikaisopetuksena evankelis-luterilaisen uskonnonopetuksen kanssa. Tällainen toimintamalli on myös sisällytetty sivistyslautakunnan määrittelemiin toimintatapoihin. Lääninhallitus toteaa, että tällainen toimintamalli ei takaa oppilaan oikeusturvaa oman uskontokunnan opetuksen saamiseksi.

Ymmärtääkseni Etelä-Suomen lääninhallituksen päätöksen mukaan oli siis vastoin ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä myös se, että ortodoksisen uskonnon opetus käytännössä tapahtui samanaikaisesti ja samassa luokkatilassa kuin enemmistön uskonnon mukainen opetus. Nimittäin tämän käytännön tuomittavuuteen tuskin olisi tuonut muutosta se, että opettajalla olisi ollut muodollinen pätevyys myös ortodoksisen uskonnon opettamiseen. Ortodoksisen uskonnon opetukseen osallistuneet luokassa olisivat kuitenkin olleet vain pienenä vähemmistönä, ja enemmistön mukainen eli siis evankelis-luterilainen uskonnon opetus olisi joka tapauksessa hallinnut, ehkäpä jopa yksin, puhetta opetustilanteessa. Ortodoksinen opetus ei olisi häirinnyt evankelis-luterilaista opetusta, mutta evankelis-luterilainen opetus olisi edelleenkin häirinnyt ja sekoittanut ortodoksista opetusta. (Kansakoulua kävin itse myös yhdysluokassa, mutta silloin minkään oppiaineen eri luokka-asteiden rinnakkaiset opetukset eivät olleet ristiriidassa keskenään toisin kuin olisivat ymmärtääkseni ainakin osittain evankelis-luterilainen uskonnon opetus ja ortodoksinen uskonnon opetus keskenään.) Toisaalta ei itse kantelussa eikä lääninhallituksen päätöksessä sinänsä mainittu sitä, että evankelis-luterilaisen opetuksen seuraamiseen pakottaminen olisi vastoin perustuslain 11 §:n takaamaa uskonnon ja omantunnon vapautta. Oikea toimintatapa kun joka tapauksessa sekä kantelun että päätöksen mukaan merkitsi opetuksen antamista eri opettajan johdolla ja tällöin eri tiloissa.

Askolan kunnan saamalla huomautuksella on merkityksensä tämän hallintokanteluni kannalta.

Mielestäni nimittäin on samalla tavalla vastoin yhdenvertaisuutta järjestää samaan aikaan samassa luokkatilassa opettajan johdolla ääneen pidetty ruokarukous ja tähän uskonnonharjoittamiseen ainakin tarkoitettusti osallistumattoman oppilaan valvonta. Rukouksen ajaksi oppilaalle tuskin kuitenkaan voidaan järjestää mielekästä ruokailun odotukseen liittyvää vaihtoehtoista toimintaa luokkatilan ulkopuolella. Tällaisen mahdollisen toiminnan on siksi oltava luokan kaikille oppilaille yhteistä, eikä kyseessä siis voi olla ruokarukous. Mutta sellaista kaikille kelvollista yhteistä toimintaa sivistyneissä kouluissa ja myös varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa toki onkin, kuten jonkin sattuvan lorun yhteen lausuminen.

e) *Sinetän koulun ruokarukouskäytännöstä.* Lapin Kansan artikkelin mukaan Sinetän koulussa, joka on kaikki luokka-asteet käsittävä yhtenäinen peruskoulu, ruokarukoukset koskevat vain alakouluikäisiä. Yläkouluikäisille niiden poisjätöllä ilmeisesti opetetaan, että aivan oikein niillä ei mitään muuta merkitystä ollutkaan kuin pyrkiminen sisäistyttämään oppilaissa kristinusko, mikä kuitenkaan ei ole koulun opetuksen virallinen tavoite.

Mielestäni kaikki uskonnonopetus ja (muu) uskonnon harjoittaminen julkisen vallan koulussa on lapsen uskonnonvapauden vastaista ”lapsen uskonnollista hyväksikäyttöä”. Uskonnonopetuksessa ylluontoa opetetaan todellisuutena, ja sille annetaan arvoa ja aikaa. Lapsessa tämä sotkee koulun muussa opetuksessa vallitsevan tieteen mukaisen naturalistisen todellisuuskäsityksen, että luonto on koko todellisuus. Siksi mielestäni uskonnonopetus olisi julkisen vallan koulussa lakkautettava naamioimatta sitä myöskään uskontotiedoksi, kuten on aihetta tarkentaa. Tämä tavoite täyttäisi kaikkien uskonnonvapauden, koska tällöin kouluun ei jäisi opetusta, joka olisi yhdenkään oppilaan tai yhdenkään oppilaan huoltajan omantunnon vastaista. Myönnän kuitenkin, että tämä tavoitteeni on saavutettavissa vain poliittisin, ei oikeudellisin keinoin.

Yhdessä suhteessa voin kuitenkin vedota lapsen itsensä uskonnonvapautteen myös oikeudellisiin perusteisiin. *Lapsella täytyy olla mahdollisuus välttää koulun opetuksessa lakiin perustumattomalta uskonnolliselta vaikuttamiselta itseensä sekä sen hetkisen elämänsä että vastaisen elämänsä tähden.* Uskonnollisen vaikuttamisen oppilaaseen pitää jäädä lain rajoihin. Siksi opetussuunnitelmaan kuulumaton ruokarukoiluttaminen on vastoin hänen uskonnonvapauttaan. Jotta ei olisi vaaraa loukata yhdenkään oppilaan uskonnonvapautta, ruokarukouksista on tällöin luovuttava kaikissa luokissa.

Sinetän koulun apulaisjohtaja Harri Törmäsen, joka itse opettaa 6. luokkaa, sanat, että ruokarukouksen yksi tarkoitus on rauhoittaa oppilaat ennen rukouksen alkua, ovat puistattavat. Uskontoa käytettäisiin lapsiin rauhoittavana huumeena. Kuitenkin uskontokasvatus päivittäin vie lapselta rauhan sotkiessaan hänen luontaisen naturalistisen todellisuuskäsityksensä. Jo Törmäsen sanat todistavat, että ruokarukoukset olisi Sinetän koulussa syytä tyystin lopettaa.

On syytä huomata, että Sinetän koulussa luokka-asteilla 1–6 ei ole rinnakkaisia luokkia. Siksi ei olisi edes syytä lakkauttaa ruokarukoukset vain joistakin luokista, mutta jatkaa niitä toisissa.

Ruokarukoilemiseen osallistumiseen pakotettu tajuaa ehkä vasta jälkikäteen, kuinka häntä käytettiin hyväksi. Mutta tämän lisäksi jokainen rukouksiin osallistunut oppilas saattaa, jos ei heti, niin myöhemmin, havaita, että rukouksiin osallistumattomat oppilaat joutuivat joka tapauksessa mahdollisesti kärsimään aivan erityisellä tavalla, ja aivan tarpeettomasti. Oppilas, joka on ruokarukouksen aikana luokassa siihen itse osallistumatta, mutta joka joutuu kuulemaan opettajan ääneen rukouksemisen, vaikka ei evankelis-luterilaiseen uskontoon kuulukaan, saattaa kärsiä syvästi ristiriitaisesta olost. Häneltä ei kuitenkaan kysytä siitä mitään. Muut oppilaat saattavat puolestaan kärsiä ikuisesti omantunnontuskia tuon onnettomaan tilanteeseen saatetun puolesta. He eivät voi olla varmoja siitä, että tuo osallistumaton ei olisi kärsinyt; he eivät voisi edes luottaa tämän sanoihin, jos hän kiistäisi kärsineensä.

Se, että rukoilemattoman oppilaan huoltajat olisivat antaneet suostumuksensa oppilaan läsnäololle, ei auttaisi. Päinvastoin, sellainen vain lisäisi omantunnon tuskaa, sillä huoltajat eivät olisi saaneet joutua ottamaan, eikä heillä edes olisi ollut oikeutta ottaa sellaiseen puolinaiseen kysymykseen kantaa.

Sinetän koulun opettajat eivät ole lainkaan ottaneet sitä näkökantaa huomioon, että heidän ruokarukoiluttamisensa saattaa oikeudettomasti tuottaa tarpeetonta kärsimystä oppilaalle, joka ei ruoka-

rukoukseen osallistu, mutta joka velvoitetaan hiljentymään sitä kuulemaan. Opettajat eivät myöskään ole ottaneet sitä näkökantaa huomioon, että heidän oikeudeton menettelynsä saattaa johtaa heidän rukoiluttamansa oppilaat tunnontuskiin heidän tähtensä rukoiluttamista kuuntelemaan pakotetun rukoilemattoman puolesta. Se, että he eivät ole ottaneet huomioon niiden oppilaiden uskonnonvapautta, joita ruokarukoiluttavat, on taas liian tavanomaista, jotta siitä kannattaisi edes erikseen mainita, ellei kyseessä olisi toiminta, jolle opetussuunnitelma ei anna perustaa, ei ainakaan Opetushallituksen vahvistamien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan.

Lapin Kansan artikkelia kannattaa lainata pidempääkin:

Koulut ja päiväkodit päättävät itsenäisesti, luetaanko niissä ruokarukouksia. Käytännöt saattavat vaihdella luokasta ja opettajasta riippuen.

Rovaniemen kaupungin päivähoitopalveluiden johtaja **Pirjo Honkavuori** arvioi, että Rovaniemen päiväkodeissa rukoilua harrastetaan jonkin verran.

– Rukoilua ei ole kielletty, mutta se ei myöskään kuulu toimintatapamme. Pyrimme neutraaliuteen, koska lapsissa on muun muassa maahanmuuttajia.

Sinetän koulunkin olisi syytä pyrkiä neutraaliuteen ja tarkistaa toimintatapansa.

Toimenpiteet: Toivon lääninhallituksen tekevän seuraavaa.

Kuntalain 8 §:n (Valtion ja kunnan suhde; 21.12.2007/1375) 2. momentin mukaan lääninhallitus voi kantelun johdosta tutkia, onko kunta toiminut voimassa olevien lakien mukaan. Valtion ja yksityisen järjestämän koulutuksen hallinnosta annetun lain (21.8.1998/634) 6 §:n (Lailisuusvalvonta) mukaan lääninhallitus voi kantelun perusteella tutkia, onko kyseisessä laissa tarkoitettua koulutusta järjestettäessä toimittu säännösten ja määräysten mukaan.

Tähän vedoten toivon lääninhallituksen huomauttavan Sinetän koulua, että ruokarukoukset eivät kuulu opetussuunnitelman mukaiseen uskontokasvatukseen ja että siksi niistä on koulun luovuttava oppilaiden uskonnonvapauden tähden.

Sikäli kuin lääninhallitus ei kuitenkaan menettelisi äsken esittämäni toivomukseni mukaisesti, toivon lääninhallituksen huomauttavan Sinetän koulua, että oppilaiden huoltajille on kerrottava, että ruokarukoukset eivät kuulu opetussuunnitelman mukaiseen uskontokasvatukseen, että jokaisen oppilaan huoltajalla on oikeus kieltää oppilaan osallistumisen ruokarukouksiin ja että ruokarukouksia ei luokassa järjestetä, jos yhdenkin oppilaan huoltaja kieltää oppilaan osallistumisen ruokarukouksiin tai (yleisemmin) koulun uskonnollisiin tilaisuuksiin. Perusteluksi toivon lääninhallituksen koululle tällöin esittävän, että huoltajan ilmoituksella koulun uskonnonharjoittamisesta kieltäytyneen oppilaan pitäminen luokkatilassa ruokarukouksen aikana on vastoin perustuslain takaamaa oikeutta olla osallistumatta omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen ja että perustuslain takaama ihmisten yhdenvertaisuus lain edessä vaatii kuitenkin, että ketään ei myöskään toisaalta suljeta pois luokkatilasta ruokailuun valmistauduttaessa. Toivon lääninhallituksen huomauttavan Sinetän koulua edelleen, että poisjätettäessä ruokarukoiluttaminen joissakin luokissa se oppilaiden yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden lakkautetaan koko koulussa.

Sikäli kuin lääninhallitus ei menettelisi näinkään, toivon lääninhallituksen huomauttavan Sinetän koulua, että jos oppilaan huoltaja on kieltänyt oppilaan osallistumisen ruokarukouksiin tai (yleisemmin) koulun uskonnollisiin tilaisuuksiin, niin oppilas on suljettava pois luokkatilasta ruokarukousten ajaksi. Perusteluksi toivon lääninhallituksen koululle tällöin esittävän, että huoltajan ilmoituksella koulun uskonnonharjoittamisesta kieltäytyneen oppilaan pitäminen luokkatilassa ruokarukouksen aikana on vastoin perustuslain takaamaa oikeutta olla osallistumatta omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen ja myös vastoin Opetushallituksen koulun uskonnollisista tilaisuuksista antamia ohjeita.

Asian käsittely: 1) Olen saattanut kantani Sinetän koulun tietoon vain Lapin Kansassa 21.10.2009 ilmestyneellä mielipidekirjoituksellani ”Rukouskäytäntöä ja uskontotietoa vastaan” (**liite 4**), joka koskee yllä mainitsemaani sekä erästä toista Lapin Kansassa samoin 8.10.2009 sivulla 7 ollutta artikkelia. Kirjoitukseni yksi kappale kuuluu nimittäin seuraavasti:

Artikkelissa kuvattua Sinetän koulun käytäntöä, että oppilas, joka ei ole evankelis-luterilainen, on luokassa muiden ruokarukouksen ajan ja joutuu siis passiivisesti osallistumaan tähän uskonnon harjoittamiseen, pidän erittäin pahana ja perustuslain vastaisena. Ruokarukouksesta olisi tuolloin luovuttava, sillä se ei kuulu koulun opetusohjelmaan.

2) Vapaa-ajattelijain liitto ry on 25.5.2009 tehnyt Länsi-Suomen lääninhallitukselle kantelun päiväkodeissa ilmenneestä lasten ääneen rukoiluttamisesta tai tarkemmin sanoen päivittäisen ruokarukouksen sisällyttämisestä esiopetukseen (**liite 5**). Kantelussa viitataan sanomalehti Ilkan artikkeliin ”Ruokarukouksesta tuli Nurmossa periaatekysymys” (24.8.2009; artikkelin oikea päiväys lienee 24.8.2008). Kantelussa selostetaan, että artikkelin mukaan Nurmossa (1.1.2009 alkaen Seinäjokea) esimerkiksi Tanelinrannan päiväkodissa järjestetään säännöllinen ruokarukoilu ja että artikkelissa kerrotaan, että vanhempien opetusministeriöstä saaman tulkinnan mukaan ruokarukous on tulkittavissa uskonnon harjoittamiseksi, joka ei kuulu päiväkotiin.

Helsingissä ti 3.11.2009

Jouni Luukkainen

Liitteet:

1. Lapin Kansan artikkeli ”Lapin kouluissa saa rukoilla” to 8.10.2009 (sivu 7)
2. Etelä-Suomen lääninhallituksen päätös SVH2136A (29.12.2005) hallintokanteluun ortodoksisen uskonnon opetuksen järjestelyistä; tässä liitteitä
3. Ortodoksisen tiedotuskeskuksen uutinen ”Askolan kunnalle huomautus vähemmistöuskonnon opetusjärjestelyistä ” (17.1.2006) [kaksi samasanaista, mutta luettavuudeltaan erilaista versiota]
4. Jouni Luukkaisen kirjoitus ”Rukouskäytäntöä ja uskontotietoa vastaan” Lapin Kansassa ke 21.10.2009 (Puheenaihe)
5. Vapaa-ajattelijain liitto ry:n tiedote ”Ruokarukous ei kuulu esiopetukseen” (2.10.2009) sekä liiton kantelu 25.5.2009 Länsi-Suomen lääninhallitukselle päivittäisen ruokarukouksen sisällyttämisestä esiopetukseen (LSLH-2009-03972/Op-13); tässä liitteitä